

صادرات گاز ایران به اروپا؛

در چالش مثلث برمودا

افشین جوان

اختصاص داد. ۸۳٪ از کل مصرف اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۶ متعلق به هفت کشور انگلستان، آلمان، ایتالیا، فرانسه، هلند، اسپانیا و بلژیک بود. بخش خانگی و تجاری، بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان گاز طبیعی بوده و به دنبال آن بخش صنعتی و نیروگاه‌ها قرار دارند که روندی در حال رشد دارند. میزان تقاضای بخش‌های مذکور به ترتیب ۳۹٪، ۳۳٪ و ۲۳٪ از کل مصرف در سال ۲۰۰۵ بوده است.

اروپا سومین مشتری بزرگ گاز طبیعی پس از کشورهای شوروی سابق و آمریکای شمالی می‌باشد. در طی ۱۰ سال گذشته، مصرف گاز طبیعی در اتحادیه اروپا و ترکیه حدود ۱۸٪ از کل تقاضای گاز جهان بوده است. البته بر اساس پیش‌بینی‌ها ذخایر این قاره، در حال کاهش است و تولید گاز طبیعی در این منطقه تنها ۶/۶٪ از تولید جهان در سال ۲۰۰۶ بوده است. در این راستا اتحادیه اروپا برای تحقق هدف بزرگش که همان تأمین انحصاری

مقدمه

نقش استراتژیک ترکیه به عنوان دروازه ورود گاز ایران به اروپا باید از چند زاویه مورد بررسی قرار گیرد. نیاز آتی اروپا به گاز طبیعی، نقش انحصاری فعلی روسیه در عرضه گاز به اروپا و استراتژی حذف رقیب و توان عرضه واقعی گاز ایران و موضع مشخص در زمینه صادرات و تحریم آمریکا، در این نوشتار سعی خواهد شد که به طور مختصر به این موارد پرداخته شود.

اروپا و نیاز به گاز طبیعی

گاز طبیعی نقش مهمی در سبد انرژی اروپا دارد. در سال ۲۰۰۶، گاز طبیعی ۲۵٪ از مصرف انرژی اروپا را به خود

را در بازار گاز طبیعی تجربه کرده و متوسط سالانه نرخ رشد تقاضا در آن از سال ۱۹۷۳، حدود ۱۱٪ و از سال ۱۹۸۵، حدود ۱۳/۳٪ بوده است.

نقش انحصاری روسیه در عرضه گاز به اروپا و استراتژی حذف رقیب

اروپا، اتکاء زیادی به گاز روسیه دارد. در سال ۲۰۰۶، ۴۰٪ از واردات گاز به کشورهای EU۲۵ از فدراسیون روسیه بوده است که تقریباً معادل ۱۱۹ میلیارد متر مکعب یا ۱۷/۵ میلیارد فوت مکعب در روز می باشد. روسیه، بزرگترین ذخایر گاز طبیعی جهان را داراست و میزان ذخایر اثبات شده آن در اواخر سال ۲۰۰۶ میزان ۴۷/۷ تریلیون متر مکعب (۱۶۸۲ تریلیون فوت مکعب)، بر آورده شده است. بیشتر کشورهای اروپایی به استثناء انگلستان و شبه جزیره ایبری به وسیله خط لوله از روسیه گاز وارد می کنند. تولید گاز طبیعی در کشورهای اتحادیه اروپا (EU۲۵) در اواخر دهه ۱۹۹۰ به حداکثر میزان خود رسید. در سال EU۲۵ ۲۰۰۶ میزان ۱۹۰ میلیارد متر مکعب (۱۷/۴ میلیارد فوت مکعب در روز) گاز طبیعی تولید کرد که ۶/۶٪ از کل تولید جهان بوده است. دو کشور انگلستان و هلند ۷/۷٪ از گاز طبیعی اروپا را تولید کرده اند. در انگلستان که بزرگترین بازار گاز طبیعی اروپا است تولید داخلی، در حال کاهش می باشد و تأثیر قابل ملاحظه ای را بر روی ساختار عرضه از شمال اروپا، گذاشته است.

ذخایر اثبات شده کشورهای EU۲۵ در پایان سال ۲۰۰۶، ۲/۴۳ تریلیون متر مکعب یا ۸۵ تریلیون فوت مکعب بر آورده شده است. با نرخ فعلی تولید، ذخایر برای کمتر از ۱۳ سال باقی خواهند ماند.

تولید گاز طبیعی از کشورهای مذکور تنها حدود یک سوم از تقاضای این اتحادیه و ترکیه را پوشش می دهد. بقیه عرضه توسط خط لوله از کشورهای تولیدکننده همسایه، وارد

گاز این اتحادیه می باشد، نیازمند زیرساخت های مناسب و کافی است.

شبكة گاز طبیعی اروپا به استثناء اسپانیا، پرتغال و بخشی از جنوب اروپا، از گسترش مناسبی برخوردار است. علاوه بر این ۱۴ ترمینال واردات LNG در اتحادیه اروپا و دو ترمینال در ترکیه در حال کار هستند.

۹ ترمینال دیگر نیز در اروپای غربی، مجوز ساخت گرفته اند و قرار است که تا سال ۲۰۱۲ تکمیل شوند و این امر، کل ظرفیت مایع سازی در این منطقه را به حدود ۱۵۴ میلیون تن در سال می رساند. تعدادی از پروژه های مهم خط لوله نیز توسعه داده شده است. خط لوله ۱۲۰۰ کیلومتری Langeded و نروژ و انگلستان را به هم می پیوندد و خط لوله Balgzand-Bacton (BBL) هلند و انگلستان را به هم متصل می کند. عملیات هر دو خط لوله مذکور، در اواخر سال ۲۰۰۶ شروع شده اند.

چشم انداز تکیه بر افزایش حجم واردات گاز، نگرانی جدیدی را برای سیاستمداران و مصرف کنندگان به وجود آورده است. از سال ۱۹۷۵، مصرف گاز طبیعی اتحادیه اروپا به طور متوسط، سالانه ۳٪ رشد داشته است. اگرچه بازار گاز طبیعی در ترکیه تنها در اواخر دهه ۱۹۸۰ رونق گرفت، اما تقاضای این کشور رشد زیادی داشته به طوری که متوسط نرخ رشد تقاضا در این کشور، از سال ۲۰۰۰، حدود ۱۴٪ بوده است. اسپانیا هم که اولین واردات LNG خود را در سال ۱۹۶۹ انجام داده، رشد قابل توجهی

می شود. افزایش واردات توسط خط لوله از روسیه و نروژ، ۷۰٪ از تقاضا در بین سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۶ را پوشش داده است در حالی که در طی همین دوره، تولید داخلی حدود ۲۰٪ کاهش داشته است.

این مسأله قابل تأمل است که آیا روسیه با وجود مشتریان معتبر اروپائی خود حاضر است وجود رقیبی جدید را در این عرصه تحمل کند و درآمد تضمین شده خود را به مخاطره بیندازد.

توان عرضه واقعی گاز ایران و موضع مشخص در رابطه با صادرات و معضل تحریم آمریکا

وزیر نفت کشورمان روز ۲۷ آبان در مراسم امضای تفاهم‌نامه همکاری ایران و ترکیه در بخش انرژی گفت: «علاوه بر میزان گاز قابل صدور به اروپا روزانه ۵۰ میلیون مترمکعب گاز به ترکیه صادر خواهد شد و در مجموع ۱۶۰ میلیون مترمکعب گاز به مرز ترکیه انتقال خواهد یافت». وی حجم گاز منتقل شده به مرز ترکیه را بسیار وسیع ارزیابی کرد و گفت: از این میزان، روزانه ۱۱۰ میلیون مترمکعب آن از طریق خط لوله سراسری نهم به مرز ترکیه منتقل خواهد شد. وی همچنین افزود: مبنای توسعه فازهای ۲۲ تا ۲۴ پارس جنوبی بیع متقابل است که طرف ترکیه با سرمایه‌گذاری در این فازها گاز را تحویل می‌گیرد.

وی موضوع دیگر بحث شده با ترکیه را اجازه ترانزیت گاز ایران به اروپا از مسیر ترکیه به میزان ۳۵ میلیون مترمکعب در روز اعلام و تصریح کرد: در عین حال به طرف ترک نیز اجازه داده می‌شود که گاز ترکمنستان را از سرزمین ایران به مرز ترکیه برساند. نوذری تأکید کرد که تفاهم‌نامه همکاری ایران و ترکیه در بخش انرژی طی یک سال آینده به قرارداد تبدیل خواهد شد. ولی سؤال مهم در این رابطه این است که ابزار ورود به بازار اروپا از طریق ترکیه چیست؟

یکی از مسائل مهم، سیاست‌های قیمت‌گذاری گاز صادراتی ایران است که منتقدان فراوانی دارد و امری کلیدیست و باید پس از شفاف شدن این سیاست به فکر نفوذ در بازارهای گاز خارجی بود. برخی منتقدان قیمت‌گذاری معتقدند باید با قیمت بالا وارد بازار شد چون تمام دنیا محتاج گاز ما هستند و فراموش می‌کنند که رقیبی نیز وجود دارد که به

دقت ما را زیر نظر گرفته است و قادر به تأثیرگذاری بر سیاست قیمت‌گذاری تدوین شده از طرف ما خواهد بود و لذا باید قیمت‌گذاری عقلانی و بهینه و با فرض نفوذ بلندمدت در بازار اروپا و با پرهیز از شعار و تبلیغات باشد. موقعیت جغرافیائی ما بسیار استثنائی است و باید از این موقعیت با ظرافت استفاده کنیم ولی آیا روسیه با توجه به نقش انحصاری خود این فرصت را به ما می‌دهد؟

این گونه به نظر می‌رسد که روسیه از دو طریق بر بازار گاز ایران تأثیر دارد، در بخش واردات ما از طریق ترکمنستان و در بخش صادرات از طریق ترکیه و به نظر می‌رسد که این نقش محوری غیر قابل اغماض است. در زمینه واردات گاز، ترکمن‌ها خواهان افزایش قیمت و در زمینه صادرات نیز ترک‌ها خواهان کاهش قیمت از طرف ایران هستند و جالب این است که هر دو طرف خریدار و فروشنده به روس‌ها استناد می‌کنند. ترکمن‌ها ادعا می‌کنند که گاز را به روس‌ها به مراتب گران‌تر از ایران می‌فروشند و ترک‌ها نیز سال‌ها بر این ادعا بوده‌اند که گاز را از روسیه ارزان‌تر از ایران وارد می‌کنند و این پارادوکس روسی قابل تعمق است.

گرچه نیاز اروپا به گاز ایران اجتناب‌ناپذیر است، ولی باید توجه کرد که این امر بسیار مشکل و دارای پیچیدگی‌های زیادی است و در این بین وجود دروازه صادراتی ترکیه نیز باید مورد نظر قرار گیرد، در این رابطه نقش تصمیم‌گیری و مدیریت ریسک و همچنین سیاست‌گذاری صحیح در تجارت گاز طبیعی از طرف کشورمان بسیار تعیین‌کننده است و باید به گونه‌ای صورت گیرد که علاوه بر توجیه ترکیه، تأثیرگذاری روسیه را به حداقل برساند. ولی مشکل دیگری نیز در این زمینه وجود دارد و آن رابطه نزدیک ترکیه با آمریکا و اسرائیل است که بر پیچیدگی مسأله می‌افزاید.

آیا ترکیه به اندازه کافی استقلال رأی خواهد داشت که از تحریم آمریکا علیه کشورمان چشم‌پوشی کند؟ نقش کشورهای اروپائی که امنیت عرضه آن‌ها به روسیه پیوند خورده است و مشتاقانه به دنبال متنوع‌سازی واردات گاز هستند را چگونه باید ارزیابی کرد؟

باید به آینده امیدوار بود شاید گذشت زمان از پیچیدگی صادرات گاز ایران به اروپا بکاهد و بتوانیم از مثلث برمودا عبور کنیم ولی فراموش نکنیم که زمان را نیز باید مدیریت کرد.